

Eke mentén, csata nyomában

A mohácsi csata kutatásának
legújabb eredményei

New studies and insights
on the Battle of Mohács 1526

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia

A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai

Archaeological Studies of PPCU Institute of Archaeology

Volume 17

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai
Archaeological Studies of PPCU Institute of Archaeology

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
nemzetközi szerkesztőbizottság /
International Advisory Board

Heinrich Härke
Eberhard Karls Universität (Tübingen, D)

Oleksiy V. Komar
Institute of Archaeology of NUAS (Kiev, Ua)

Abdulkarim Maamoun
Damascus University (Damascus, Syr)

Denys Pringle
Cardiff University (Cardiff, UK)

Dmitry A. Stashenkov
Samara Regional Historical Museum (Samara, Ru)

EKE MENTÉN, CSATA NYOMÁBAN

A mohácsi csata kutatásának
legújabb eredményei

New studies and insights on the Battle
of Mohács 1526

Tanulmánykötet Szűcs József tiszteletére

Szerkesztők

Haramza Márk – Kovaliczky Gergely – Bertók Gábor – Simon Béla –
Galambos István – Türk Attila

BUDAPEST 2020

PÁZMÁNY PÉTER
KATOLIKUS EGYETEM

A kutatás és a kötet az Innovációs és Technológiai Minisztérium támogatásával a Tématerületi Kiválósági Program:
Magyarország és a Kelet kapcsolatának régészeti kutatása (Keleti Örökségünk PPKE Interdiszciplináris Történelmi és Régészeti
Kutatócsoport [TUDFO/51757-1/2019/ITM]) projekt keretében valósult meg.

Borítóképek

Tömegsír és érmék: Janus Pannonius Múzeum

Terepfotó: Szabó Máté

Miniátúra: wikipédia

Olvasszerkesztő

Fehér Bence

© szerzők

© Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészeti és Társadalomtudományi Kar, Régészettudományi Intézet

© Janus Pannonius Múzeum, Pécs

© Martin Opitz Kiadó

ISBN 978-963-9987-73-9

HU-ISSN 2064-8162

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni,
bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – közölni a kiadó engedélye nélkül.

Magyar nyelvi lektorálás: Bertók Krisztina

Borítóterv: auri grafika

Kiadja:

Martin Opitz Kiadó – PPKE BTK Régészettudományi Intézet – Janus Pannonius Múzeum –
Duna–Dráva Nemzeti Park Igazgatóság – Történelmi Ismeretterjesztő Társulat Egyesület –
Hungari Dzsebedzsi Hagyományőrző Egyesület

Nyomda: Pauker Nyomdaipari Kft.

TARTALOM

Előszó.....	7
Szűcs József Mohács Város Díszpolgára kitüntetés átadóján elhangzott méltatása.....	9

A KÖRNYEZET

SUDÁR Balázs: A mohácsi náhíje és települései a 16–17. században	13
SUDÁR Balázs – VARGA Szabolcs: A mohácsi kistérség települései a 17. század utolsó negyedében.....	33
VÉGH András – B. SZABÓ János: A Mohács és Dánóc közé eső térség késő középkori birtok- és településstruktúrája.....	49

A CSATA

NÉGYESI Lajos: A mohácsi csatát megelőző katonai döntések	77
ORSÓS Julianna: A mohácsi csata Jozsef ha-Kohén ábrázolásában	85
KANÁSZ Viktor: Kanizsa és a mohácsi csata.....	93
BERTÓK Gábor – SZABÓ Máté – HARAMZA Márk – SZAJCSÁN Éva – SIMON Béla: Mohács 500 csatatérkutató program	107

„HONNI VITÉZ SEREGINK”

BERTÓK Gábor – HARAMZA Márk – NÉMETH Balázs: Lövedékek egy „mohácsi” csataterről.....	121
PÁNYA István – KÖNIG Frigyes: Adatok Mohács török kori erődítéseinek elhelyezkedéséhez....	143
BÉRES Sándor: Észrevételek az állatok hadászati szerepéről és a lovasság harcáról a mohácsi csata idején	157

A VERESÉG UTÁN

KOVALICZKY Gergely – NAGY Balázs: Népi ellenállás a csatavesztés után	169
FERKOV Jakab: Az oszmán megszállás megszűnése utáni etnikai viszonyok kialakulása a délkelet-baranyai térségben	179
POLGÁR Balázs: Történelmi csatatereken – Harsány-hegy (1687), Kismegyer (1809) és Segesvár (1849).....	189

EMLÉKEZET

MÁTÉ Gábor: A tájjal kapcsolatos népi emlékezet struktúrája és jelentősége a mohácsi csatatér kutatásában.....	209
GÖZSY Zoltán – VARGA Szabolcs: A mohácsi csata emlékezete Pesty Frigyes helynévgyűjtésében.....	223
HASANOVIC-KOLUTÁ CZ Andrea: Az 1526. évi mohácsi csata a mohácsiak emlékezetében.....	237

A MOHÁCSI KISTÉRSÉG TELEPÜLÉSEI A 17. SZÁZAD UTOLSÓ NEGYEDÉBEN

SUDÁR BALÁZS* – VARGA SZABOLCS*

A Hódoltság, és ezen belül különösen a Dél-Dunántúl településszerkezetének története, a kora újkori és újkori változások rekonstruálása régóta kedvelt témája a magyar történet- és néprajztudománynak.¹ Amíg az Alföldön a török korhoz elsősorban a népességpusztulást és a pusztásodást kötötték,² addig a Dunától nyugatra a délszláv migráció felerősödése és a középkori etnikai arányok máig tartó hatással bíró gyökeres megváltozása volt e kutatások végső konklúziója.³

A tisztánlátást sokáig nehezítette, hogy az oszmán korra vonatkozóan csak elszórt és bizonytalan színvonalú források voltak elérhetőek, így a késő középkori – egyébként szintén elnagyolt – állapotokhoz képest sem lehetett biztos következtetéseket levonni. Mindezt alapvetően megváltoztatta a bécsi központi és a budapesti országos levéltár mind behatóbb feltárása, ugyanis ennek köszönhetően már az 1940-es évek elején ismertté váltak – legalább jelzet szintjén – azok az összeírások, amelyek nagy mennyiségben tudósítottak az oszmánok uralma alól felszabadított területek állapotáról.⁴ Az 1960-as években, elsősorban Szita László szervezőmunkájának hála, ezek közül több nyomtatásban is megjelent, bár leggyakrabban nem teljes szöveggel, hanem inkább kivonatos formában. Nagy Lajos készítette el az 1687. évi kamarai összeírás átírását,

amely kétségtelen hiányai ellenére kitűnő láttelepet ad a nagyharsányi csata időszakáról.⁵ Mivel ez a megyei adóösszeírásokkal ellentétben nem direkt adóztatási céllal készült, hanem sokkal inkább a kamara tájékoztatására szolgált a visszafoglalt területek állapotáról, így alaposnak és pontosnak tekinthető. Igaz ez az 1690-es években mind gyakrabban készülő felmérésekre is, amelyek közül az 1695. és 1696. évi adatai szintén megjelentek Timár György gondozásában.⁶ Taba István ezeken túlmenően újabb állami és megyei iratokat dolgozott fel, amikor a megye adózó népességének a meghatározására tett kísérletet, ám ez a munka a forrás és a kutatás jellegéből településtörténeti rekonstrukcióra csak erős kritikával alkalmas.⁷ Mindenesetre a feldolgozott forrásokban felsorolt települések nagy száma újragondolásra készítette a témával foglalkozó kutatókat, és ma már tarthatatlan az a sommás álláspont, miszerint az oszmán hódoltság számlájára lehet és kell írni a térség falupusztulását.⁸ Az újabb oszmán defteranyag és az időközben digitalizált keresztény összeírások pedig igazolták ezt a meglátást még a pusztításoknak erősen kitett Délkelet-Baranyában is.

A Duna és a Karasica által közrefogott terület településhálózatának alakulása a török időkben jól nyomon követhető 1546-tól a 17. század dereká-

* Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4. sudarbalazs@gmail.com

** Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4. szavarga@gmail.com

¹ A tanulmány a *Mohács 1526–2026. Rekonstrukció és Emlékezet* MTA BTK–PTE Projekt és az NKFIH 108919/132475 számú pályázatának keretében készült.

² SZEKFI 1935, 393–401.

³ A következményeket a némettség térhódítására kihegyezve, ami a mű elkészültének időpontja alapján érthető: TABA 1941, 52–60. Kiegészítve, a mai álláspontot is tükröző vélemény: SZAKÁLY 1994

⁴ PÁLFFY 1937. Ezek alapján ld. TABA 1941, 16.

⁵ MNL OL E 156 Fasc. 56. No. 041. 8a-b. Kiadta: NAGY 1979

⁶ Eredetijük: ÖStA FHKA HKA Conscr. Fasc 2. No. 57. (1695); Conscr. Fasc. 3. No. 68. (1696). TIMÁR 1983.

⁷ TABA 1962, 13. l.; HU MNL OL E 156 Fasc. 56. No. 42; Uo. Fasc. 10. No. 24; Uo. Fasc. 66. No. 17; Uo. Fasc. 42. No. 35; Uo. Fasc. 61. No. 46; Uo. Fasc. 135. No. 9.

⁸ PATÁKY 2009.

ig: az utolsó török összeírás 1641-ből ismert.⁹ A konklúzió némiképp meglepő: a 16. század derekán megroppanni látszó faluhálózat harminc év alatt regenerálódott, minden késő középkori település újra életre kelt, a kistérség termelési adatai pedig a stabilizálódásról árulkodtak. A tizenöt éves háború nagy valószínűséggel elkerülte ezt a térséget, amely így a 17. század első felében is folytatta immár megszokottnak mondható életét. A török időszak utolsó közel félszáz évére azonban a hódítók által termelt források nem szolgáltatnak információkat. Mégsem reménytelen ezen időszak megismerése: egyfelől a magyar nemesség és az egyház számon tartotta itteni birtokait, másrészt a Dél-Dunántúl visszahódítása után többször is felmérték a területet, s a lakosoktól jegyzőkönyveket vettek fel a törökkor végi birtoklási viszonyokról is.¹⁰ Fontos források ezek, hiszen egyfelől megmutatják, hogy a régió milyen településhálózattal érte meg a visszafoglaló háborúkat, majd pedig azt is, hogy milyennel vágott neki az újjáépítés időszakának, annak a kornak, amely a településrendszer alapos megváltozásához vezetett. Az alábbiakban a következő források információit dolgoztuk fel, kifejezetten a települések létezése szempontjából.

I.

1675. *Nomina pagorum rusticorum Illustrissimi Domini Comiti Adami Perpetui a Zrinio.*

A pannonhalmi apátság gróf Zrínyi Miklós özvegyének és Draskovich Mártonnak évi bér fejében átengedi a tizedszedést dél-dunántúli birtokain.¹¹ (=1675a)

II.

Zrínyi Ádám törökök felé adózó javainak felsorolása 1675-ből, s ezen irat 1689-ben készült – azonos tartalmú – hitelesített másolata.¹² (= 1675b)

III.

1687. *Inventatio seu series bonorum capitalium Siklos, Mohach, Quinqueecclesiae anno 1687.*

A Mohácson és a hozzá tartozó kerületekben található nagyobb javak jegyzéke, vagy felsorolása, amelyeket az alábbi módon foglaltunk le a kincstár számára. ... Lefoglaltuk a kincstár számára az említett mohácsi fő uradalom mindazon falvait, amelyek a gyülekező táborok miatt emberek és alattvalók nélkül vannak, akik a különböző szigeteken, hegyek között és az erdőkben lappanganak.¹³ (=1687)

IV.

1695, 1696. A pécsi provizorátus falvainak két összeírása: Beschreibung der, zu Fünfkirchen gehörigen Dorfschafften. 1695.; *Conscriptio et Aestimatio Bonorum et Pagorum Provisoratus Quinque Ecclesiensis in Comitatu Baronya existentium. Anno 1696 peracta.*¹⁴ (=1695/96)

V.

1696. Jany Ferenc püspök birtokainak az összeírása: Beschreibung deren Dorffschafften welche titelherr Bischoff Jany in dem Vörösmartoner, Mohacser, Battaszeker und Pecsvarer District besitzet.¹⁵ (=1696)

A fenti források többsége részleges (települések említéseit lásd a III. függelékben!), csak bizonyos szempontból tekint a térségre. Kettő emelkedik ki közülük, az egyik a 1687. évi kamarai összeírás, amely tulajdonképpen a térség első visszafoglalás utáni felmérése. A másik 1696-ban készült, és a pécsi püspöki birtokokat vette számba, s így szinte az egész kérdéses területet felöleli.

Az 1687. évi összeírás mindössze egy felsorolás, érdekességét az adja, hogy közvetlenül a terület felszabadulása után készült, s azt mutatja meg,

⁹ Sudár Balázs tanulmánya az oszmán összeírásokról ugyanebben a kötetben olvasható.

¹⁰ A hódoltság adóztatás forrásaira lásd MOLNÁR 2008. Az életmódra és kontinuitásra pedig: ANDRÁSFALY 1976.

¹¹ MNL OL E 156 Fasc. 90. No. 32b. fol. 2–3, 18. századi másolata: uo. Fasc. 90. No. 32a.

¹² MNL OL E 156 Fasc. 66. No. 14. Elsőre gondolhatnánk azt, hogy mélyen a Hódoltságban 1675-ben nem a valós viszonyokat rögzítették, és 1689-es átirata is szolgai másolás. Azonban 1698-ból is maradt fenn egy összeírás, amely szinte megegyezik az eredetivel, ám mindenhol feltüntették az újonnan megállapított bevételeket, azaz mindenhol egy élő közösséggel kötöttek új megállapodást a birtokosok. MNL OL E 156 Fasc. 66. No. 18a. 18–20.

¹³ MNL OL E 156 Fasc. 56. No. 41. fol. 8–9.

¹⁴ Ld 5. lj.

¹⁵ MNL OL E 156 Fasc. 61. No. 46.

hogyan mi maradt meg a török kor után, így tulajdonképpen az oszmán idők utolsó pillanatát rögzíti. A települések azonban nem teljesen véletlenszerűen következnek. Az összeíró északról, Bátáról indul, a Duna partját követi Jenőig, majd Sombereket és környékét méri fel. Innen nyugat felé halad tovább, és Szederkénynél jut ki a Karasicáig. A továbbiakban a platón ingázva lassan halad dél felé, majd a Karasica nagy kanyarulatát követve kelet felé halad tovább. Kisebb kitérőt tesz a Karasicától délre eső területen, majd a Duna mocsarait követve tart észak felé Kölkedig. Négy település kimaradt, talán utólag vették számba őket (Illocska, Mórág?, Borjád, Majs) (*Függelék I., 1. térkép*).

Jóllehet már ez a lista is nyújt valamiféle fogózkodót abban a tekintetben, hogy merre keressük az egyes településeket, ezek földrajzi helye azonban nem mindig határozható meg könnyen, ami a különféle forráskiadások lábjegyzeteiből – lokalizációs kísérleteiből – jól látható. Ezért különösen érdekes az 1696. évi összeírás, amely a települések szomszédsági hálózatát is rögzíti. A forrás jelentőségét Gyalóky Jenő már száz évvel korábban felismerte, ám nem az egész kistérségre, csupán a mohácsi csata rekonstrukciójához elengedhetetlenül szükséges tereptárgyak azonosítására használta, így érdemes újra elővenni ezt a szöveget.¹⁶ A forrás azonban ennél sokkal többet kínál: általa el lehet készíteni a térség településeinek hálózatát, pótolva ezzel a korból hiányzó részletes térképeket. Másfelől ennek segítségével valamelyest igazolni lehet a jóval későbbi határnevekből megismerhető, a 18. század végét már meg nem érő települések földrajzi helyzetére vonatkozó ismereteinket is (*Függelék II., 2. térkép*).

A középkori határjárásokkal ellentétben ezúttal nem a határokról, birtoktestekről, hanem a falvak egymáshoz való viszonyáról értesülünk. Minthogy a szomszédságok meghatározásának alapját jól érzékelhetően az utak képezik, így ezek adják a teljes összeírás vezérfonalát is: az összeíró a településeket a fő közlekedési irányok – Kiskőszeg–Eszék, Kiskőszeg–Baranyavár, Kiskőszeg–Mohács, Mohács–

Siklós, Mohács–Pécs, Mohács–Pécsvárad – szerint adta meg. A távolságokat órában mérte, mindig a jelzett útvonal kiindulópontjától. Sajnos az nem derül ki egyértelműen, hogy ezek az utak hogyan is haladnak községről községre: jól érzékelhetően ugyanis több nyomvonalat is bejárt az összeíró, és esetleg kiágazások is lehetnek. Ezeket tehát meg kell próbálnunk rekonstruálni.

Az egyik – általában főútnak tekintett¹⁷ – Mohács–Pécs útvonal Lánycsók felé indult, majd Bácsfalun, Szajkon és Versenden keresztül jutott el Szederkényen át a Nyomja falu melletti vámhelyig. De összeírásunkból kirajzolódik egy másik lehetőség is: ez esetben Mohácsról Nagynyárad felé haladunk, majd Bólyon, Kessán és Gilencsen keresztül érjük el Szederkényt. Versend után egy újabb lehetőség tűnik fel: a Monyoród–Kéménd irány; illetve kibontakozni látszik egy (Babarc–Mitar–Liptód útvonal lehetősége is).

Hasonló a helyzet a pécsváradai úttal. Elégképp egyértelmű, hogy a Mohácsról induló út Szentersébetnél lépte át a Karasicát. De hogyan jutott el odáig? Kínálja magát a Jenei-patak völgye: Jenőn, Szabaron, Márokon és Marázán keresztül lehetett Szentersébetre menni. De az összeíró egy másik lehetőséget is felkínál: az utazó Lánycsók felé indulva a lánycsoki völgyben, Gátán és Kisnyáradon át juthat el Marázára.

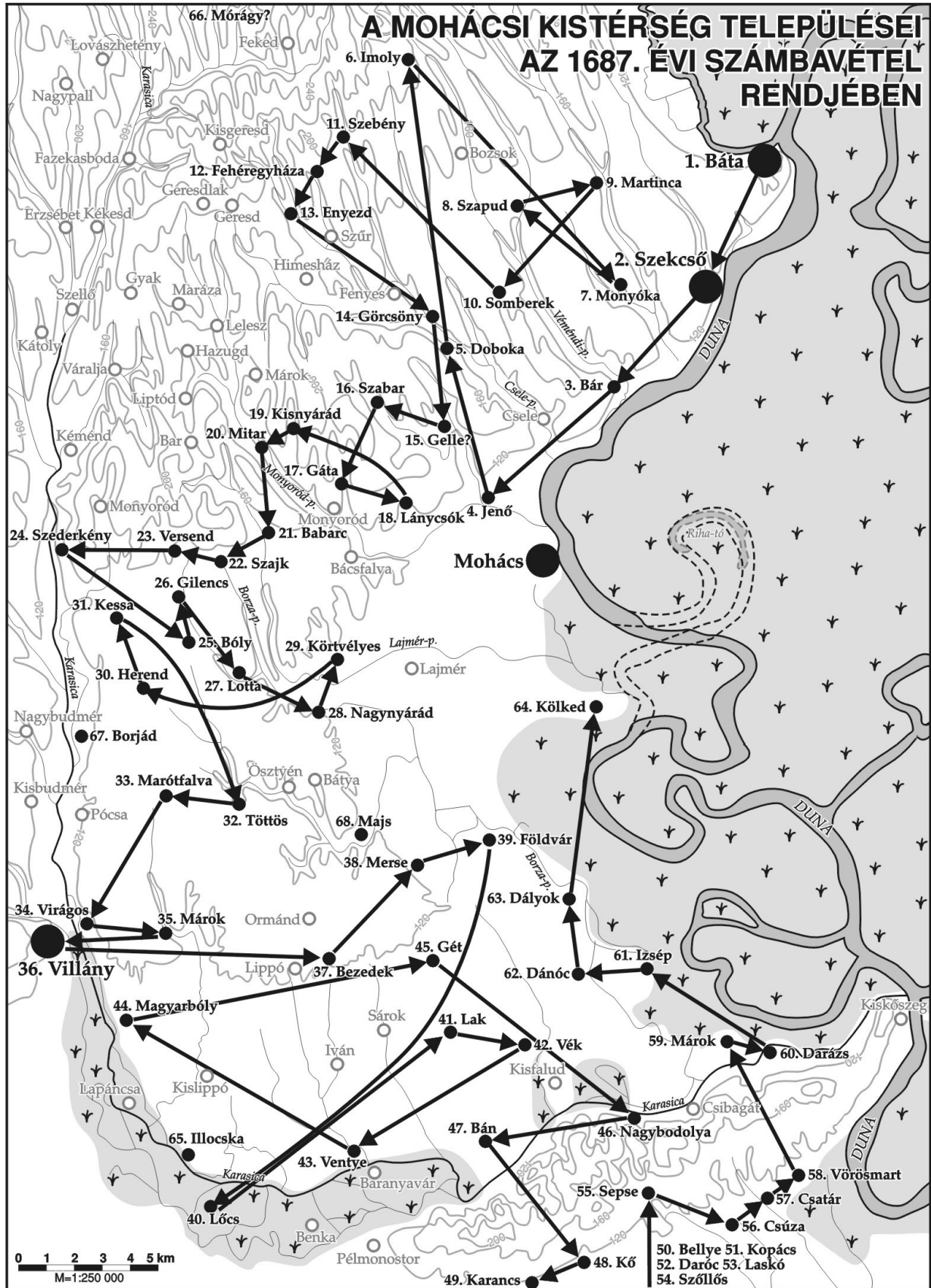
Nem kevésbé összetett a siklói út sem. A leg-egyenebb megoldás a Nagynyárad–Töttös–Virágos–Villány útvonal volt.¹⁸ Nyáradot azonban az összeíró a pécsi úthoz számította, és láthatólag egy másik megoldást részesített előnyben. Lajméron, Majson és Ormádon keresztül vezette az utazót a virágosi átkelőhöz. De itt is volt másik megoldás: utasunk elindulhatott Körtvélyes felé, majd valamilyen módon Lottát is érintve Herenden át jutott a Karasicához.

A Kiskőszeg–Mohács útvonal még kevésbé fejthető meg. Ennek Mohácshoz közeli szakasza nincsen leírva, az utazó minden bizonnyal rátért valamelyik siklói útra. De az útvonal déli fele is

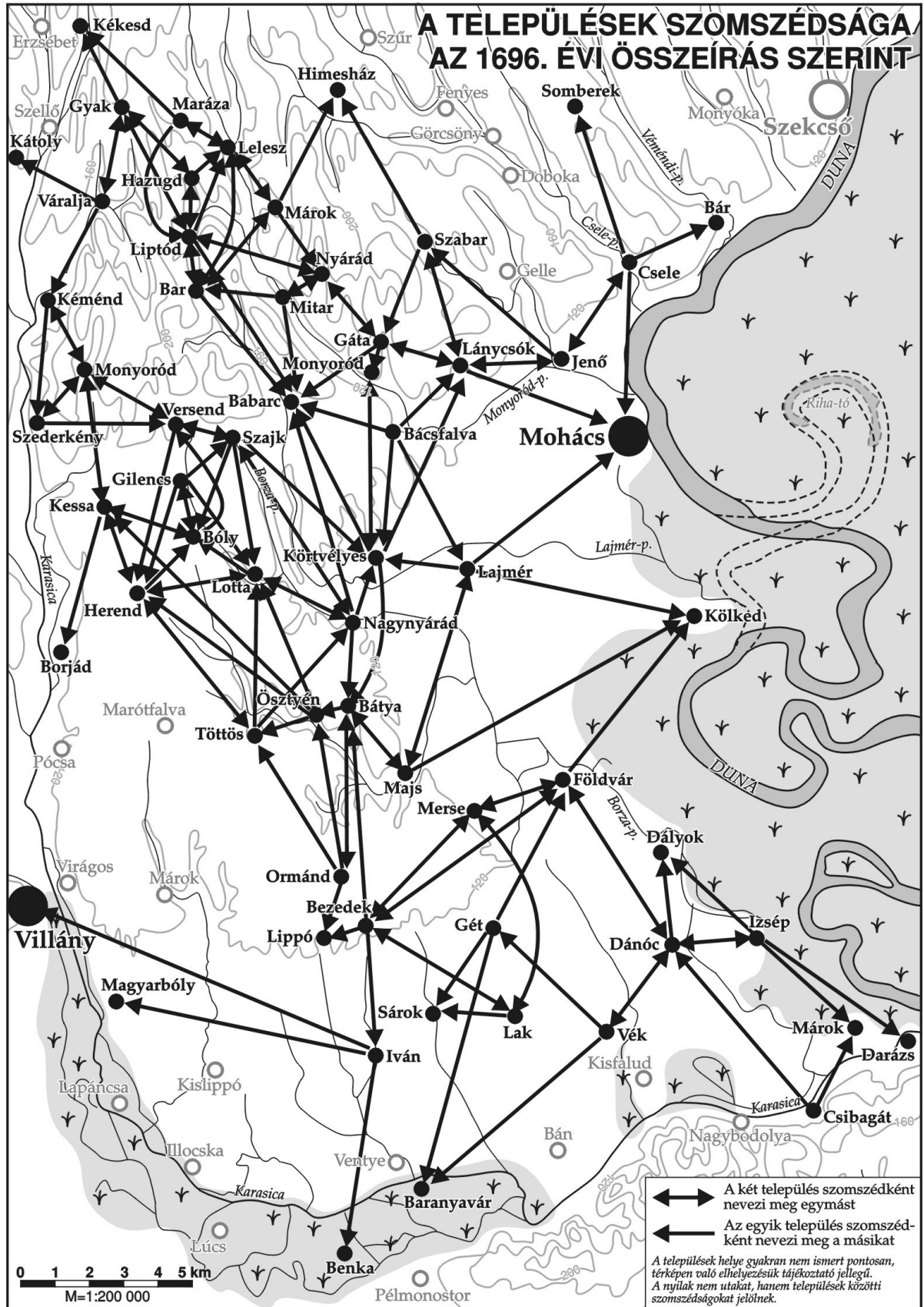
¹⁶ GYALÓKAY 1926, 214.

¹⁷ Ld. például Eisenhut György térképén: *Regni Hungariae comitatus Baraniensis medio geometricarum operationum ad normam geographicam in suos sex processus* (1780). Országos Széchényi Könyvtár, Térképtár, 2165. A középkori nyomvonalra: GLASER 1929.

¹⁸ Ld. Eisenhut térképén! A középkori nyomvonalra: GLASER 1929.

1. kép: A mohácsi kistérség települései az 1687. évi számbavétel rendjében
Figure 1: The settlements of the Mohács micro-region after the 1687 census

2. kép: A települések szomszédossága az 1696. évi összeírás szerint
 Figure 2: The neighborhood of the settlements according to the 1696 census

homályos, és egyértelmű, hogy az útdatok között is több elírás található. Valószínűnek tűnik egy Kiskőszeg–Csibogát–Dánóc–Földvár lehetőség, de kirajzolódni látszik egy Kiskőszeg–Dánóc–Lak–Bezedek–Bátya(–Nagynyárád) irány is, amely talán a Baranyavár–Mohács útvonallal lehetett azonos az északi szakaszon.

A térség egyik fő útvonalának tekinthető Baranyavár–Mohács útvonalra csak egyetlen utalás történik az összeírásban – Ösztvény falu esetében –,

pedig erről a középkorból és a török időkből is vannak információink.¹⁹

Összességében tehát azt mondhatjuk, hogy minden fő irányon kirajzolódik két-három útvonal-lehetőség is, a megadott utazási időket minden bizonnyal ezeken kell értenünk (3. térkép).

Néhány esetben azonban egy-egy településnek és szomszédjainak a távolsága teljesen egyértelműen került lejegyzésre, szintén órákban mérve. Lásunk néhány példát!

Értékelhető távolsági adatok az 1696. évi összeírásban

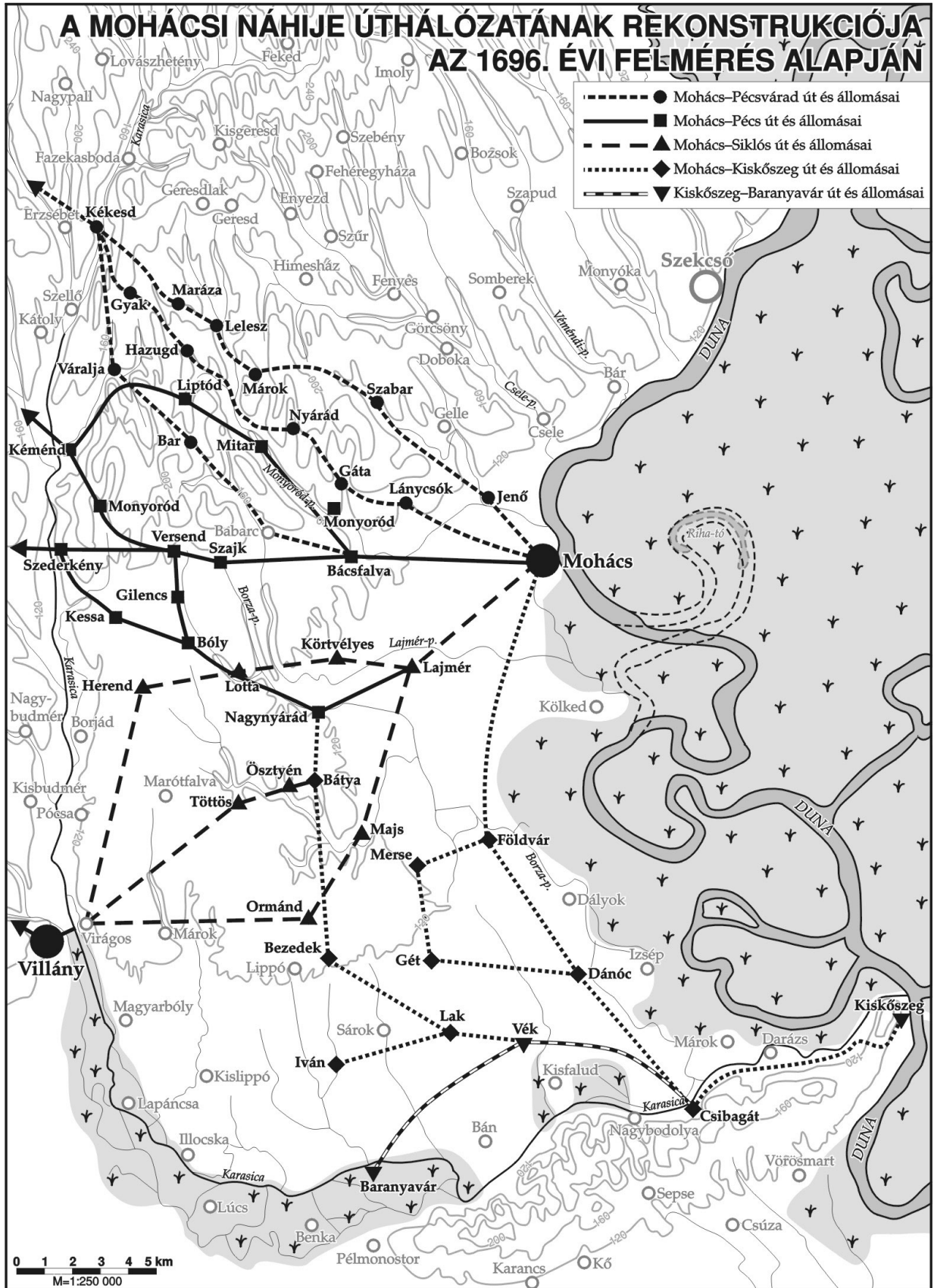
- a) Az érintett települések; b) Az összeírásban megadott menetidő; c) A korabeli útviszonyokkal számolható távolság a mai települések központjai között (ez az érték nem biztos, hogy egybeesik a 17. század végi helyzettel!); d) Az előbbiekből kiszámolható átlagsebesség

a	b	c	d
Vörösmart–Csibogát	1 óra	8 km	8 km/h
Gét–Baranyavár	1 óra	8,5 km	8,5 km/h
Csatár–Bodolya	1 óra	8,2 km	8,2 km/h
Vörösmart–Darázs	$\frac{3}{4}$ óra	5 km	6,5 km/h
Csatár–Csibogát	$\frac{3}{4}$ óra	6 km	8 km/h
Bodolya–Csúza	$\frac{3}{4}$ óra	6,5 km	8,8 km/h
Sepse–Szőlős	$\frac{3}{4}$ óra	4,5 km	6 km/h
Hercegszőlős–Karancs	$\frac{1}{2}$ óra	3,9 km	7,8 km/h
Hercegszőlős–Kő	$\frac{1}{2}$ óra	3 km	6 km/h
Vörösmart–Kiskőszeg	$\frac{1}{2}$ óra	6,5 km	13 km/h
Izsépp–Dályok	$\frac{1}{2}$ óra	4,5 km	9 km/h
Bodolya–Sepsé	$\frac{1}{2}$ óra	3 km	6 km/h
Bodolya–Kisfalud	$\frac{1}{2}$ óra	3,5 km	7 km/h
Gét–Sárok	$\frac{1}{2}$ óra	4 km	8 km/h
Sepsé–Kő	$\frac{1}{2}$ óra	3,7 km	7,4 km/h
Sepsé–Bodolya	$\frac{1}{2}$ óra	3 km	6 km/h
Sepsé–Kisfalud	$\frac{1}{2}$ óra	5,5 km	11 km/h
Izsépp–Márok	$\frac{1}{4}$ óra	4,5 km	18 km/h
Izsépp–Márok	$\frac{1}{4}$ óra	4,5 km	18 km/h
Bodolya–Csibogát	$\frac{1}{4}$ óra	2,2 km	8,8 km/h
Csúza–Csatár	$\frac{1}{4}$ óra	1,5 km	6 km/h
Csúza–Szőlős	$\frac{1}{4}$ óra	4,5 km	18 km/h
Csatár–Vörösmart	$\frac{1}{4}$ óra	1,5 km	6 km/h

A megadott értékek nagyobb része viszonylag összetart: az egy órányi út 6 és 9 km-es távolság közé esik. (Ezen az ingadozáson nem kell csodálkoznunk: az időmérés is hozzávetőleges volt, és a

települések sem biztos, hogy pontosan a mai helyükön álltak.) Komolyabban kirívó értékek érdekes módon csak a negyedórás útszakaszoknál vannak (felsorozva ezek akár 18 km/órás menetteljesít-

¹⁹ GLASER 1929.

3. kép: A mohácsi náhije úthálózatának rekonstrukciója az 1696. évi felmérés alapján
 Figure 3: Reconnstruction of the road network of Mohács náhije based on the 1696 survey

ményt is mutatnak), ezekben az esetekben vagy nem ott voltak a települések a 17. század végén, ahol száz évvel később álltak – és lényegében ma is állnak –, vagy esetleg faluszéltől faluszélig érezte a távolságot kicsinek az összeíró, és ezt fejezte ki a negyedórás intervallummal. (A legkisebb időbeli számítási egysége a negyedóra.) A 6–9 km közé eső óránkénti menetteljesítmény vagy lovon, vagy szekéren való közlekedésre utal. A megadott időintervallumok tehát nem adnak lehetőséget a nem ismert helyű települések pontos elhelyezésére, de nagyságrendileg kijelölik a helyüket.

A távolságmérésnél sokkal megbízhatóbb eredményeket hoz a települések szomszédságának vizsgálata. Az összeíró mindig megadja a szomszédos falvakat, optimális esetben tehát a szomszédságot mindkét irányból említi. Számos esetben azonban erre nem kerül sor, mintha az összeíró egy irányt – talán azt, ahonnan érkezett – kifelejtene, és csak előre tekintene. Mindent egybevetve egy-egy falunak négy-öt szomszédját is megismerjük, ez pedig egy nagyon szoros szomszédsági rendszer felvázolását teszi lehetővé, ami meglehetősen jól elhelyezi a településeket a hálózatban. Mindez azért nagyon fontos, mert számos falunak hetven-nyolcvan évvel

később már csak csekély nyomai maradtak, jó esetben mindössze dülő- vagy határrésznevek őrizték meg az emléküket, ám a Pesty Frigyes-féle, 19. században készült helynévtárból az is kiderül, hogy sok esetben már nem ismerték az egykori falvakból lett földrajzi nevek eredetét.²⁰ Ez arra figyelmeztet, hogy a 18. századi – ma még sok esetben ismeretlen lefolyású – demográfiai, migrációs, határhasználati, úrbéri, tájtalakítási stb. változások miatt az ekkor keletkezett források csak megfelelő forráskritikával hasznosíthatók a korábbi korokra. Az általunk készített összeírás segítségével viszont elég nagy biztonsággal elhelyezhetjük a vizsgált kistérség településeit a térképen a 17. század végi állapot szerint, és ezzel egy pillanatképet adhatunk a tájról az oszmánok kiűzésének pillanatában (2. térkép).

A vizsgált összeírások tanulsága röviden az, hogy a késő középkori településhálózat szinte hiánytalanul átvészelte a török időket, és még a visszafoglaló háborúkat is túlélte. Igaz, a falvak jelentős része pusztává vált, de sokuk idővel újra benépesedett. A 18. században, és nem a török időkben kezdődtek meg azok a folyamatok, amelyek a korábbi településszerkezet jelentős átalakulásához és a mai állapotok kialakulásához elvezettek.

FÜGGELÉK I.

A mohácsi uradalom települései 1687-ben és feloldásuk

1. Batta = Báta	15. Gelle = Kellő
2. Szegchü = Szekcső	16. Szabár = Szabar
3. Baár = Bár	17. Gatta = Gáta
4. Jenneo = Jenő	18. Lanchok = Lánycsók
5. Dobova = Doboka	19. KysNyaród = Kisnyárád
6. Imoly = Véménd?	20. Mittar = Mítar
7. Monyoka = Monyóka	21. Babarcz = Babarc
8. Szapud = Szapud	22. Saik = Szajk
9. Martincza = Martinca	23. Vörsöndt = Versend
10. Sombergh = Somberek	24. Szederkeny = Szederkény
11. Szebeny = Szebény	25. Beotthy = Bóly?
12. Feher Egy haz = Fehéregyház	26. Gölenz = Gilencs
13. Enyetd = Enyezd	27. Lotta = Lota
14. Görchön = Görcsöny	28. Narad = Nagynyárád
	29. Körtveles = Körtvélyes
	30. Herend = Diósherend
	31. Kesse = Kesa

²⁰ Erre bővebben ld. Gözsy Zoltán és Varga Szabolcs közös írását e kötetben.

32. Töttös = Töttös
 33. Morotta = Marótfalva/Marótfá
 34. Véraghos = Virágos
 35. Márok = Márok
 36. Vellám = Villány
 37. Bezedek = Bezedek
 38. Mersse = Merse
 39. Feöldvár = Földvár
 40. Lões = Lőcs
 41. Laakh = Főherceglak/Kneževo, HR
 42. Végh = Vék
 43. Ventye = Ventye
 44. Magyar bolya = Magyarbóly
 45. Vibegatta = Gétpuszta?
 46. Bodolya = Nagybodolya/Podolje, HR
 47. Bami = (Baranya-)Bán/Popovac, HR
 48. Keő = Kő/Kamenac, HR
 49. Karancz = Karancs/Karanac, HR
 50. Belle = Bellye/Bilje, HR
 51. Kropach = Kopács/Kopačevo, HR
 52. Darócz = Várdaróc/Vardarac, HR
 53. Laskó = Laskó/Lug, HR
 54. Szülős = Hercegszöllős/ Kneževi Vinogradi, HR
 55. Sepse = Sepse/Kotlina, HR
 56. Chuza = Csúza/Susa, HR
 57. Chatar = Csatár/Čatar, HR
 58. Voros Mart = Vörösmart/Zmajevac, HR
 59. Marók = Hercegmárok/Gajić, HR
 60. Darás = Darázs/Draž, HR
 61. Izép = Izsép/Topolje, HR
 62. Darócz = Dánóc
 63. Dalyogh = Dályok/Duboševica, HR
 64. Kölygöd = Kölked
 65. Illochka = Illocska
 66. Maragy = Mórágý?
 67. Boriad = Borjád
 68. Maiza = Majs

FÜGGELÉK II.

A térség települései 1696-ban

Izsépfalu (Pagus Issip). 2 órára Kiskőszegtől. Határos: Dánóc ½ óra, Dályok ugyanannyi, Darázs ¼ óra és Márok ¼ óra. (fol. 34–36.)

Ma: Topolje Horvátországban.

Vék puszta (DesertumVegh). 1,5 órára a Kiskőszeg–Baranyavár úton. Határos: Baranyavár, Géth, Dánóc. (fol. 44.)

Egykori település a Karasica északi partján, Baranyabántól ÉK-re.²¹

Dánóc puszta (Desertum Danovácz). 2 órára a Kiskőszeg–Mohács úton. 20 betelepülő lakja. Határos: Izsép, Dályok, Földvár, Vék. (fol. 45.)

Mára teljesen elpusztult város Izsép közelében, Horvátországban.²²

Gét puszta (Desertum Geth). 3 órára a Kiskőszeg–Mohács úton. Határos: Baranyavár 1 óra, Sárok 1/2 óra, Földvár ½ óra. (fol. 46.)

Gétpuszta Majs DK-i határában.²³

Földvár (Földvár) 2,5 órára a Kiskőszeg–Mohács úton. 25 telek van. Határos: Merse, Bezedek, Dánóc, Kölked. (fol. 47.)

Egykori település Udvard környékén.

Merse puszta (Desertum Merssa). 2 órára a Kiskőszeg–Mohács úton. Határos: Földvár, Lak, Bezedek. (fol. 48.)

Puszta, Majs déli határában.²⁴

Bezedek (Desertum Bezedek). 2,5 órára a Kiskőszeg–Mohács úton. Határos: Merse, Földvár, Lak, Lipova, Batya, Iván. (fol. 49.)

Bezedek, Baranya megye.

²¹ 1687-ben a baranyavári területben: NAGY 1978, 20.

²² MNL OL E 156 Fasc. 008. No. 11. fol. 15.

²³ BMFN II. 581 (231:175); <https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/15250/view/?pg=1&bbox=-2185%2C-7218%2C10689%2C294>; <https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/15251/view/?pg=17&bbox=-1713%2C-7430%2C11162%2C81>

²⁴ BMFN II. 580

Lak (Desertum Lak). 2,5 órára a Kiskőszeg–Mohács úton. Határos: Bezedek, Merse, Sárók. (fol. 50.)
ma Főherceglak/ Kneževo, Horvátország.

Liptód falu (Pagus Liptod). 2,5 órára a Mohács–Pécs úton. Határos: Babarc, Bár, Lelesz, Gyak. (fol. 58.)
Liptód, Baranya megye.

Versend falu (Pagus Versend). 2 órára a Mohács–Pécs úton. Határos: Bóly 1 óra, Herend 1 óra, Szajk ½ óra, Monyoród ½ óra. (fol. 61.)

Versend, Baranya megye.

Monyoród falu (Pagus Monyorod). 2,5 órára a Mohács–Pécs úton. Határos: Versend, Kessa, Nyomja, Kéménd, Szederkény. (fol. 63.)
Monyoród, Baranya megye.

Bátya pusztája (Desertum Batia). 3 órára a Kiskőszeg–Mohács útvonalon. Határos: Ormánd, Majs, Esztinii (=Ösztyén). (fol. 84.)

A Majs ÉNy-i határában fekvő Batyinnal azonos.²⁵

Iván pusztája (Desertum Ivan). 3 órára a Kiskőszeg–Mohács útvonalon. Határos: Vechin (=Ventye), Fehirfalu, Vilan (=Villány?), Bóly (Magyarbóly) (fol. 85.)

Ivándárda, Baranya megye.

Lajmér pusztája (Desertum Lajmir). ¾ órára a Mohács–Siklós úton. Határos: Mohács ¾ óra, Majs ½ óra, Kölked ¾ óra, Körtvélyes ½ óra. (fol. 86.)

Egykori falu Mohácstól DNy-ra, emlékét a Lajmér patak őrzi.²⁶

Majs pusztája (Desertum Mais). 1 órára a Mohács–Siklós úton. Határos: Kölked, Lajmér, Bátya. (fol. 87.)

Majs, Baranya megye.

Körtvélyes pusztája (Desertum Kertfeles). 1 órára a Mohács–Siklós úton. Határos: Bátya, Babarc, Monyoród, Lánycsók. (fol. 88.)

Nagynyárad ÉK-i, lánycsói határában.²⁷

Bácsfalva pusztája (Desertum Batisfa). 1,5 órára a Mohács–Pécs útvonalon. Határos: Körtvélyes, Babarc, Lajmér, Lánycsók. (fol. 89.)

Lánycsók DNy-i határában.²⁸

Herend pusztája (Desertum Herenda). 1,5 órára a Mohács–Siklós úton. Határos: Lotta, Bóly, Töttös, Kessa. (fol. 90.)

Diósherend, Bóly, Borjád, Töttös határában.²⁹

Lotta pusztája (Desertum Lotta). 1 és ¾ órára a Mohács–Siklós úton. Határos: Herend, Bóly, Nyárad. (fol. 91.)

Bóly DK-i határában.³⁰

Töttös pusztája (Desertum Tites). 2,5 órára a Mohács–Siklós úton. Határos: Nyárad, Herend, Lotta. (fol. 92.)

Töttös, Baranya megye.

Kéménd pusztája (Desertum Kemend). 3 órára a Mohács–Pécs úton. Határos: Nyomja, Szederkény, Monyoród. (fol. 93.)

Máriakéménd, Baranya megye.

Szederkény pusztája (Desertum Szederkény). 2 ¾ órára a Mohács–Pécs úton. Határos: Nyomja, Monyoród, Versend. (fol. 94.)

Szederkény, Baranya megye.

²⁵ <https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkepar/15250/view/?pg=1&bbox=-2185%2C-7218%2C10689%2C294>; <https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkepar/15251/view/?pg=3&bbox=-1713%2C-7435%2C11162%2C76>. A hódoltsági időszak végén a mohácsi várkapitány kezében volt Bacsin néven: TIMÁR 1982, 85.

²⁶ BMFN II. 492 (223:829)

²⁷ BMFN II. 520 (224:22) Gemeinde Nagy-Nyárad in Ungarn. 1853; <https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkepar/15320/view/?pg=2&bbox=-2156%2C-7234%2C10719%2C277>; <https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkepar/15321/view/?pg=2&bbox=-1713%2C-7431%2C11162%2C81>

²⁸ BMFN II. 354 (216:100). A II. Katonai felmérésen Bácsfa pusztaként szerepel, még lakóépületekkel. Térképen: <https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkepar/15213/view/?pg=13&bbox=-2156%2C-7260%2C10719%2C251>

²⁹ NAGY 1978, 21, 49.

³⁰ BMFN II. 412 (222:213)

Ösztvény puszta (Desertum Esztiny): 1,5 órára Mohács–Baranyavár úton. Határos: Kessa, Elenda (Herend?), Töttös, Lotta. (fol. 96.) Töttös Ny-i határában.³¹

Ormánd puszta (Desertum Ormand). 2 órára a Mohács–Siklós úton. Határos: Ösztvény, Töttös, Bátya, Lipova. (fol. 97.) Majstól D-re.³²

Nyárád puszta (Desertum Narat). 2 órára a Mohács–Pécs úton. Határos: Körtvélyes, Bátya, Lotta, Babarc. (fol. 98.) Nagynyárád, Baranya megye.

Gilencs puszta (Desertum Gilencs). 1,5 órára a Mohács–Pécs úton. Határos: Lotta, Bóly, Szajk, Herend. (fol. 99.) Puszta Versend D-i határában.³³

Bóly puszta (Desertum Boly). 1 ¼ órára a Mohács–Pécs úton. Határos: Versend, Monyoród, Kessa. (fol. 100.) Bóly, Baranya megye.

Mitar puszta (Desertum Mithar). 1 órára a Mohács–Pécs úton. Határos: Babarc, Nyárád, Bar. (fol. 101.) Falu, talán Kisnyárád közelében, helye nem határozható meg.³⁴

Szajk puszta (Desertum Szaik). 1,5 órára a Mohács–Pécs úton. Határos: Versend, Nyárád, Körtvélyes, Bóly és Lotta. (fol. 102.) Szajk, Baranya megye.

Kessa puszta (Desertum Kessa). 2,5 órára a Mohács–Pécs úton. Határos: Monyoród, Borjád, Bóly, Herend. (fol. 103.) Borjád É-i határában.³⁵

Gyak puszta (Desertum Gyak). 2 órára a Mohács–Pécsvárad úton. Határos: Liptód, Váralja, Kékesd, Hazugd. (fol. 104.) Liptód É-i határában.³⁶

Váralja puszta (Desertum Warolya). 2 órára a Mohács–Pécsvárad úton. Határos: Gyak, Kátoly, Kéménd. (fol. 105.) Váralja, Kéméndtől ÉK-re. Kátoly DK-i, Liptód É-i határában.³⁷

Lelesz puszta (Desertum Lelesz). 2 és ¼ órára a Mohács–Pécsvárad úton. Határos: Maráza, Márok, Bar, Liptód. (fol. 106.) Erdősmároktól ÉNy-ra.³⁸

Hazugdpuszta (Desertum Hasszud). 3 órára a Mohács–Pécsvárad úton. Határos: Gyak, Liptód, Lelesz. (fol. 107.) Talán Erdősmárok ÉK-i határában, Monyoród táján.³⁹

Maráza puszta (Desertum Moraz). 3 órára a Mohács–Pécsvárad úton. Határos: Kékesd, Lelesz, Liptód. (fol. 108.) Maráza, Baranya megye.

Bar puszta (Desertum Bor). Mohácstól fél órára a Mohács–Pécsvárad úton. Határos: Liptód, Lelesz, Márok, Babarc. (fol. 109.) Talán a Liptódtól keletre húzódó Barics-völgy, rét, szőlő, illetve a Barics/Bari-tó őrzi az emlékét.⁴⁰

³¹ BMFN II. 573 (230:80).

³² BMFN II. 578 (231:67).

³³ BMFN II. 387 (219:87) <https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/15526/view/?pg=1&bbox=1391%2C-3221%2C7828%2C534>.

³⁴ A hódoltság korának végén még létezett (NAGY 1979, 49). A Mitar-patak nyomai: BMFN II. 153; 302.

³⁵ TIMÁR 1982. 84. BMFN II. 561 (227:25).

³⁶ BMFN II. 293 (211:79).

³⁷ BMFN II. 275 (208:105), 291 (211:61–62), KÁLDY-NAGY 1960, 73.

³⁸ BMFN II. 277 (209:28).

³⁹ BMFN II. (370) Itt köszönjük meg Máté Gábor értékes szakmai észrevételeit és tanácsait.

⁴⁰ BMFN II. 294 (211:106, 115–117).

Márok puszta (Desertum Marok). 2 órára a Mohács–Pécsvárad úton. Határos: Bar, Lelesz, Himesháza és Nyárad. (fol. 110.)
Erdősmárok, Baranya megye.

Gáta puszta (Desertum Gatta). 1 órára a Mohács–Pécsvárad úton. Határos: Nyárad, Babarc, Monyoród, Lánycsók. (fol. 111.)
Lánycsók ÉNY-i határában.⁴¹

Szabar puszta (Desertum Szabar). 1 órára a Mohács–Pécsvárad úton. Határos: Lánycsók, Gáta, Hímesház. (fol. 112.)
Szabar, Baranya megye.

Jenő puszta (Desertum Jenő). 1 és fél órára a Mohács–Pécsvárad úton. Határos: Lánycsók, Szabar és Csele. (fol. 113.)
Mohácstól ÉNy-ra.⁴²

Lánycsók puszta (Desertum Lancsók). ¾ órára a Mohács–Pécsvárad úton. Határos: Mohács, Szabar, Gáta, Jenő. (fol. 114.)
Lánycsók, Baranya megye.

Csele puszta (Desertum Csele). ¾ órára a Mohács–Szekcső úton. Határos: Somberek, Jenő, Bár és Mohács. (fol. 115.)
Mohácstól északra.⁴³

FÜGGELÉK III.

A térség településeinek összefoglaló táblázata

(x jelöli, ha a település megtalálható az összeírásban; az összeírások adatait lásd a tanulmány elején!)

	Oszmán összeírások	1675a	1675b	1687	1696	1695/96
Bar	x			x	x	
Bár					x	
Bácsfa/Bácsfalu	x	x	x		x	
Babarc	x			x	x	
Bátya/Batyin	x	x	x		x	x
(Baranya-)Bán/Popovac, HR	x	x	x	x		
Benka			x			
Bezedek	x	x	x	x	x	
Bóly	x	x	x	x	x	x
Borjád	x	x	x	x	x	x
Csele	x				x	
Dályok	x			x	x	
Darázs	x	x		x	x	
Dánóc	x			x	x	
Erdősmárok	x				x	
Földvár	x	x	x	x	x	
Gét	x			x	x	
Gáta	x			x	x	
Gilencs	x		x	x	x	
Gyak	x				x	

⁴¹ NAGY 1979, 49; BMFN II. 352 (215:27).

⁴² NAGY 1979, 49; BMFN II. 647.

⁴³ BMFN II. 419 (223:26), 191 (201:275) Az I. katonai felmérésen még szerepel pusztaként.

	Oszmán összeírások	1675a	1675b	1687	1696	1695/96
Hazugd					x	
Herend	x	x	x	x	x	x
Hímesháza	x				x	
Illocska	x	x	x	x		
Iván			x		x	
Izsép	x	x		x	x	
Jenő	x			x	x	
Kékesd	x				x	
Kéménd	x		x		x	
Kessa	x	x	x	x	x	x
Kisfalud		x	x			
Kölked	x			x	x	
Körtvélyes	x			x	x	
Kisnyárad	x			x	x	
Lajmér	x				x	
Lak (Föherceg)	x			x	x	
Lánycsók	x			x	x	
Lapáncsa	x		x			
Lelesz	x				x	
Lippó/Lipova	x	x	x		x	
Liptód	x				x	
Lotta		x	x	x	x	x
Lőcs	x	x	x	x		
Magyarbóly	x	x	x	x	x	
Majs	x	x	x	x	x	x
Maráza					x	
Mohács	x	x	x	x	x	
Monyoród (Lánycsók mellett)	x				x	
Monyoród (Versend mellett)	x				x	
Márok	x	x		x	x	
Martinca/Nádics	x			x		
Merse	x			x	x	
Mitar	x			x	x	
Marótfá/Marótfalva			x	x		x
Nagynyárad	x			x	x	
Ormánd	x				x	x
Ösztyén	x	x	x		x	x
Pócsa	x	x	x			
Sárok	?		x		x	
Szajk	x			x	x	
Somberek	x			x	x	
Szabar	x			x	x	

	Oszmán összeírások	1675a	1675b	1687	1696	1695/96
Szapud	x			x		
Szebény	x			x		
Szederkény	x			x	x	
Töttös	x	x	x	x	x	x
Váralja	x				x	
Vék	x	x	x	x	x	
Villány	x			x	x	
Ventye	x	x	x	x	x	
Virágos	x		x	x		
Versend	x			x	x	

IRODALOM

- ANDRÁSFALVY 1976: Andrásfalvy Bertalan: *Duna mente népének ártéri gazdálkodása Tolna és Baranya megyében az ármentesítés befejezéséig*. Tanulmányok Tolna megye történetéből VII. Szekszárd 1976.
- BMFN II: *Baranya megye földrajzi nevei II*. Szerk.: Pesti János. Pécs 1982.
- GATTERMANN 2005: Gattermann, Klaus Heinrich: *Die Baranya in den Jahren 1686 bis 1713: Kontinuität und Wandel in einem ungarischen Komitat nach dem Abzug der Türken*. Göttingen 2005.
- GLASER 1929: Glaser Lajos: Dunántúl középkori úthálózata. *Századok* 63:7–8 (1929) 257–285.
- GYALÓKAY 1926: Gyalókay Jenő: A mohácsi csata. In: Lukinich Imre (szerk.): *Mohácsi Emlékkönyv 1526*. Budapest 1926, 193–277.
- KÁLDY-NAGY 1960: Káldy-Nagy Gyula (közéteszi): *Baranya megye XVI. századi török adóösszeírásai*. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 103. Budapest 1960.
- MOLNÁR 2008: Molnár Antal: *A bátai apátság és népei a török korban*. Budapest 2008.
- NAGY 1978: Nagy Lajos: A Császári Udvari Kamara prefektúrájához tartozó terület 1687-ben. *Baranyai Helytörténetírás* 1978. Pécs 1979, 15–51.
- PATAKY 2009: Pataky András: *Délkelet-Baranya (Drávaszög) hat évszázados településtörténete, lakosságának nemzetiségi összetétele és változásai*. Eszék 2009.
- PÁLFFY 1937: H. Pálffy, Ilona: *A kamarai igazgatás bevezetése a töröktől visszafoglalt területeken*. In: *Emlékkönyv Domanovszky Sándor születésének hatvanadik évfordulójára*. Budapest 1937, 474–487.
- SZAKÁLY 1994: Szakály Ferenc: *Gazdasági és társadalmi változások a török hódítás árnyékában*. História Könyvtár. Előadások a történettudomány műhelyeiből 5. Budapest 1994.
- SZEKFŰ 1935: Szekfű Gyula: Tizenhatodik század. In: Hóman Bálint – Szekfű Gyula: *Magyar Történet* III. kötet, IV. könyv. Budapest 1935.
- TABA 1941: Taba István: *Baranya megye népessége a XVII. század végén*. Kiadja Baranya vármegye közönsége. Pécs 1941.
- TABA 1962: Taba István: *Baranya megye család- és lélekszáma 1696-ban. Történeti statisztikai évkönyv. 1696–1962*. Budapest 1962, 131–158.
- TIMÁR 1982: Timár György: A pécsi provizorátus faluösszeírásainak a török időkre vonatkozó feljegyzései (1695, 1696). *Baranyai Helytörténetírás* 1982. Pécs 1983, 47–104.

THE SETTLEMENTS OF THE MOHÁCS SUB-REGION IN THE LAST DECADES
OF THE 17TH CENTURY

SUDÁR BALÁZS – VARGA SZABOLCS

The extent to which the network of settlements became destroyed in the Carpathian Basin in the Ottoman era is an important question of Hungarian history. It is generally held that the majority of Hungarian villages was swept away by the Ottoman conquest and frequent military campaigns, and the network of settlements completely transformed especially in Southeast Transdanubia. However, investigation on the Mohács sub-region has revealed totally different facts. Christian censuses compiled at the end of the 17th century suggest that the majority of medieval villages survived despite the fact that their population had significantly changed. Sources used in the study have helped define the distances and location of certain villages and thus, the settlements could be drawn on maps. Therefore, it can be proved that the dense network of the villages of the Mohács sub-region still existed at the end of the Ottoman era, and it probably became destructed during Rákóczi's War of Independence.

4600 Ft

www.martinopitz.hu